

Minerālmēsļu cenas atspoguļosies veikalu plauktos

Ģeopolitiskā situācija – karš Ukrainā un tagad arī Tuvajos Austrumos – komplektā ar CO₂ nodokļa maksājumiem par minerālmēsļu importu no trešajām valstīm ir būtiski palielinājusi to cenu, tādēļ lauksaimnieki cer uz savlaicīgu un izlēmīgu Latvijas un Eiropas Savienības vadības rīcību

Teksts **Māris Ķirsons**
Ilustrācija **Adobe Stock**

paši jutīgi tas skar tās lauksaimniecības nozares, kurām ir izteikti dominējošs eksports, tostarp augkopību, kur ražošanas izmaksu pieaugums tieši mazina spēju konkurēt starptautiskajos tirgos. “Eiropas Savienībai pašreizējais apstākļos uz kādu laiku būtu jāatliek CO₂ nodokļa piemērošana (Oglekļa ievedkorekcijas mehānisms – *Carbon Border Adjustment Mechanism* jeb CBAM) no trešajām valstīm importētajiem minerālmēsliem, jo pretējā gadījumā ne tikai virkne Latvijas lauksaimnieku nonāks iznīcības priekšā,” skarbi kopējo situāciju analizē Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas (LLKA) valdes priekšsēdētājs Rolands Feldmanis. Viņš atzīst, ka lauksaimnieki jau trešo gadu pēc kārtas ir saskārušies ar sava veida *force majeure* apstākļiem, kā re-

zultātā viņu finansiālo iespēju koridors ir kļuvis ārkārtīgi šaurs, bet daļai saimniecību jau ir reāls izdzīvošanas jautājums.

“Diemžēl izdzīvošanas problēma neskar tikai mazās lauku saimniecības, kurās investīcijas tehnoloģijās un ražošanas pamatlīdzekļos ir bijušas minimālas, bet arī tās, kur īpašnieki ir ieguldījuši desmitiem, simtiem tūkstošus un pat miljonus eiro. Dabas untumu un tirgus svārstību dēļ plānoto ienākumu vietā ir būtiski mazāki rezultāti, kas neļauj atbilstoši sākotnējiem biznesa plāniem pildīt saistības un atmaksāt aizņēmumus,” uzsver R. Feldmanis. Viņaprāt, 2026. gada kārtējais *force majeure* – degvielas cenu straujais kāpums apvienojumā ar minerālmēsļu cenu uzrāvienu – rada sprādzienbīstamu situāciju, kas prasa nekavējošu rīcību. “Īpaši kritiska ir investīciju problēma nākamā gada ražā – lai zemi un citus resursus izmantotu efektīvi, tie ir savlaicīgi jāapstrādā un jākultivē. Ja šobrīd lauksaimniekiem nav finansiālu iespēju ieguldīt ražošanā, tad apdraudēta tiek ne tikai nākamā raža, bet arī nozares ilgtspēja kopumā,” uzsver LLKA valdes priekšsēdētājs.

Pamatīga šūpošanās

Zemkopības ministrijas parlamentārais sekretārs Normunds Šmits atzīst, ka situācija ir sarežģīta un to izjūt ne tikai Latvijā, Baltijā, bet arī daudzās citās Eiropas valstīs.

“Analizējot slāpekļa un kompleksā minerālmēslojuma importu periodā no 2020. līdz 2025. gada nogalei, redzams, ka 2025. gada pēdējo mēnešu kopējais imports (177 409 t) ir viens no zemākajiem pēdējo piecu gadu laikā. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, 2025. gadā vērojams izteikts kritums (-19% salīdzinājumā ar importu 2024. gada nogalē), kas norāda uz zemāku pieprasījumu vai piesardzīgāku iepirkšanos lauksaimnieku vidū. Tādējādi var secināt, ka 2025. gada nogalē slāpekļa un kompleksos minerālmēslus pirka ievērojami mazāk nekā vidēji iepriekšējos piecos gados un imports ir noslīdējis līdz zemākajam punktam šajā periodā,” skaidro N. Šmits. Viņš uzsver, ka pēdējo piecu gadu dati par neto apjomiem (imports mīnus eksports) rāda atšķirīgas tendences dažādās mēslošanas līdzekļu grupās, taču kopumā var secināt, ka tirgus ir kļuvis svārstīgāks un, iespējams, tas atspoguļo reakciju gan uz cenu, gan pieejamību, gan ģeopolitiskajām izmaiņām. Zemkopības ministrijas dati rāda, ka slāpekļa mēslošanas līdzekļi, kas veido lielāko daļu, pēc lejupslīdes 2021.–2023. gadā atkal uzrāda pieaugumu, 2025. gadā salīdzinājumā ar 2024. gadu palielinoties par 17%. Fosfora mēslošanas līdzekļiem raksturīgas ļoti krasas svārstības – apjomi no vairākiem tūkstošiem tonnu 2020. gadā saruka līdz tikai 422 tonnām 2024. gadā, bet 2025. gadā strauji pieauga. Iespējams, šādas izmaiņas vairāk norāda uz neregulāriem, vienreizējiem darījumiem, nevis patēriņa tendenci. Kālija mēslošanas līdzekļu jomā redzams izteikts kritums 2022. gadā, kam sekoja atjaunošanās 2023.–2024. gadā un stabilizācija 2025. gadā, apjomiem samazinoties vien par 0,3%. Savukārt kompleksajiem mēslošanas līdzekļiem vērojama noturīga lejupslīde kopš 2021. gada, un 2025. gads uzrāda turpmāku kritumu par 34%, kas norāda uz ilgtermiņa patēriņa samazināšanos. “Tā kā Latvijā mēslošanas līdzekļu ražošana nenotiek, neto apjomi (imports mīnus eksports), iespējams, ļoti tuvu atspoguļo to daudzumu, kas tiek izmantots Latvijas tirgū, vienlaikus jāņem vērā, ka atsevišķos gados daļa krājumu var palikt noliktavās un ne vienmēr tikt izlietota tajā pašā gadā,” skaidro N. Šmits.

Savienoto trauku princips

Latvijas minerālmēslu imports 2025. gadā rāda skaidru atkarības struktūru no atsevišķām ES dalībvalstīm un trešajām valstīm, kas ir globālie līderi mēslojuma ražošanā, piemēram, Maroka. Zemkopības ministrijas dati rāda, ka slāpekļa mēslojums vislielākajā apjomā tika importēts no Lietuvas, kura ir pārliecinoši lielākā piegādātāja (35% no kopējā slāpekļa mēslojuma importa apjoma 2025. gadā), kam seko Uzbekistāna (14%), Nīderlande (13%), Beļģija (13%), Somija (7%) un Polija (7%). Fosfātu mēslošanas līdzekļi lielā apjomā tika importēti Latvijā no Marokas (81% no kopējā fosfāta mēslojuma importa apjoma 2025. gadā), kas ir arī viena no pasaules lielākajām fosfātu ražotājām, kā arī no Lietuvas (16%) un Polijas (2%).

Kālija mēslojums Latvijai visvairāk tika piegādāts no Vācijas (33% no kopējā kālija mēslojuma importa apjoma 2025. gadā), Jordānijas (24%), Beļģijas (19%) un Uzbekistānas (9%). Savukārt kompleksie mēslojumi (KN 3105 nodaļas produkti) lielākoties tika importēti no Marokas (30% no kopējā kompleksā mēslojuma importa apjoma 2025. gadā), Lietuvas (29%), Kazahstānas (14%) un Somijas (10%). Latvijas galvenie partneri mēslojumu importā 2025. gadā bija Lietuva, Maroka, Vācija, Beļģija, Somija, Nīderlande, Kazahstāna, Uzbekistāna, kā arī, īpaši kālija segmentā, Jordānija, kas ieņem stabilu vietu Lat-

vijas kālija mēslojuma importa struktūrā, liecina Zemkopības ministrijas informācija. N. Šmits uzsver, ka konflikts Tuvajos Austrumos ietekmē globālās cenas līdzīgā mehānismā kā citas ģeopolitiskās krīzes.

“Varam identificēt trīs galvenos faktoros, kas ir būtiski lauksaimniecības ražošanā un gala rezultātā var ietekmēt lauksaimniecības produkcijas cenas, – minerālmēsli, dīzeldegviela un energoresursi,” tā N. Šmits. Viņš vērš uzmanību, ka, lai gan Latvija kopumā tieši neimportē lielus minerālmēslojuma apjomus no Tuvo Austrumu valstīm, izņemot kālija mēslojumu no Jordānijas, globālais mēslojuma tirgus ir cieši integrēts un Tuvajos Austrumos notiekošais karš var būtiski ietekmēt minerālmēslojuma pieejamību un tā cenas. Protī, Horuza jūras šauruma blokāde un militārās darbības reģionā ir izraisījušas būtisku pārvadājumu traucējumu risku un draudu mēslojuma globālajam piedāvājumam. “Papildu risku rada tas, ka fosfātu

Ir bažas par to, ka Latvijā izaudzētos kviešus šoruden Tuvo Austrumu, Āfrikas un citu valstu tirgos spēsīm pārdot par tādu cenu, kurā būs ierēķināta superaugstā minerālmēslu un dīzeldegvielas cena, kāda diez vai būs konkurentiem no austrumiem, tas jau nozīmēs tirgus zaudēšanu ar visām no tā izrietošajām sekām Latvijas laukiem un valstij kopumā,

Rolands Feldmanis,

Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas valdes priekšsēdētājs.

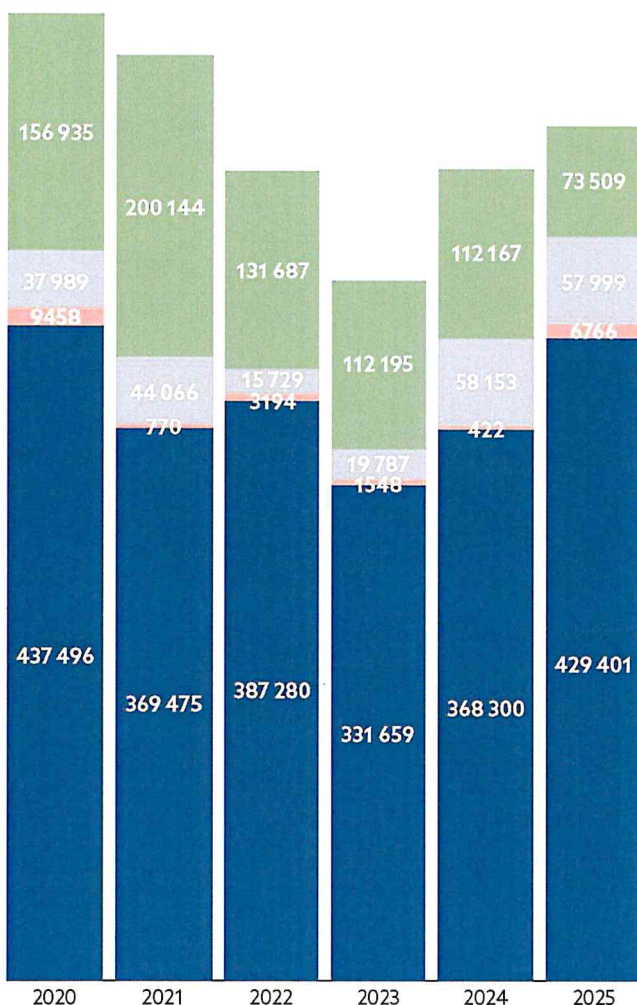
piegādes ķēdē pasaulē nozīmīga loma ir tieši Persijas līča valstīm. Šo valstu piedāvājuma samazināšanās nozīmē pieaugošu spiedienu uz alternatīvajām piegādes valstīm, tostarp Maroku, kas jau tagad ir Latvijas lielākais fosfātisko mēslojumu piegādātājs,” tā N. Šmits. Viņaprāt, cik ilgi šis konflikts turpināsies, atkarīgs no tā dalībniekiem. Eiropas analītiķi, piemēram, *Mintel* (Eiropas patērētāju tirgus analītiķi), *Allianz Research* (Eiropas finanšu analītiķi) jau brīdina, ka Tuvajos Austrumos notiekošais būtiski ietekmēs enerģijas, mēslojuma un pārtikas cenas un tas būs jūtams patērētāju maciņos visā ES. Pašreizējās prognozes liecina, ka efekts var būt ievērojams, bet ietekmes ilgums atkarīgs no konflikta stabilizācijas. Ja konflikts ieilgs vai turpināsies kuģošanas traucējumi, augstas enerģijas un mēslojuma cenas var saglabāties vairākus mēnešus, līdz tirgi pielāgosies vai tiks atjaunoti droši pārvadājumi. Savukārt Islaicīgs konflikts radītu īstermiņa cenu pieaugumu, kam pakāpeniski sekotu stabilizācija.

“Šobrīd lauksaimniecības nozarei ir īpaši jutīgs brīdis, jo tūlīt sāksies jaunā sezona un esošā situācija rada lielu nenoteiktību un papildu finansiālu spiedienu uz saimniecībām,” tā N. Šmits. Viņš norāda, ka nozare ziņo, ka arī, importējot minerālmēslojumu no ES dalībvalstīm, ir novērojams būtisks cenu pieaugums, piemēram, no Lietuvas importētie minerālmēsli 2025. gada novembrī maksāja 320 eiro/t, šobrīd – 480 eiro/t, tātad cena pieaugusi par 160 eiro/t. ➡

Ievesto minerālmēslu apjoms

Imports mīnus eksports, tonnās

- slāpekļa mēslošanas līdzekļi
- fosfora mēslošanas līdzekļi
- kālija mēslošanas līdzekļi
- kompleksie mēslošanas līdzekļi

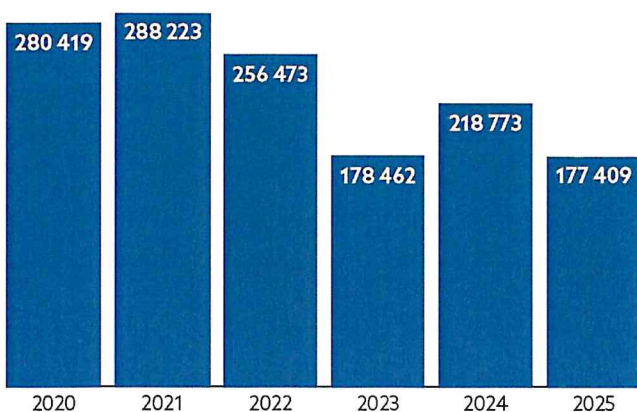

Avots: Zemkopības ministrija

Ievesto minerālmēslu apjoms

Janvārī–decembrī, tonnās,

kompleksie un slāpekļa mēslošanas līdzekļi

Avots: Zemkopības ministrija

Izeja - sadrumstalošanās

2026. gadā CBAM maksājums uz pusi palielināja minerālmēslojuma izmaksas, proti, no Uzbekistānas importētā amonija nitrāta importa vidējā vērtība 2025. gadā bija 287 eiro/t, savukārt 2026. gada pirmajos trīs mēnešos 299 eiro/t + CBAM maksājums 136 eiro/t = 435 eiro/t.

“Ņemot vērā, ka CBAM maksājums būtiski palielina importa no trešajām valstīm izmaksas, īpaši laikā, kad minerālmēslojuma cenas jau ir būtiski pieaugušas, viena no nedaudzajām iespējām, kas varētu būt īpaši nozīmīga mazajiem lauksaimniekiem, ir interese izmantot Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) par oglekļa ieviešanas mehānismu izveidi paredzēto *de minimis* atbrīvojumu, kas saistīts ar importēto preču gada masas sliekšni,” skaidro N. Šmits. Proti, atbilstoši jaunākajiem grozījumiem, kuru mērķis ir vienkāršot un atvieglot CBAM

*Ņemot vērā, ka CBAM maksājums būtiski palielina importa no trešajām valstīm izmaksas, īpaši laikā, kad minerālmēslojuma cenas jau ir būtiski pieaugušas, viena no nedaudzajām iespējām, kas varētu būt īpaši nozīmīga mazajiem lauksaimniekiem, ir interese izmantot Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) par oglekļa ieviešanas mehānismu izveidi paredzēto *de minimis* atbrīvojumu, kas saistīts ar importēto preču gada masas sliekšni,*

Normunds Šmits,

Zemkopības ministrijas parlamentārais sekretārs.

piemērošanu mazajiem importētājiem, regulā ieviesta 50 tonnu robežvērtība gada laikā vienam importētājam. “Tas nozīmē, ka gadījumā, ja importētājs konkrētajā gadā kopumā ievieš preces, tostarp minerālmēslus, nepārsniedzot 50 tonnu neto masu, uz viņu neattiecas CBAM noteiktās prasības,” izejas risinājumu redz N. Šmits. Viņš norāda, ka šādos gadījumos importētājs ir atbrīvots no pienākuma reģistrēties kā autorizēts CBAM importētājs, tam nav jāiegādājas un jānodod CABM sertifikāti, nav jāveic ar tiem saistītie maksājumi, kā arī nav jāiesniedz detalizēti emisiju ziņojumi.

“Līdz ar to šis atbrīvojums mazajiem lauksaimniekiem būtiski samazina administratīvo un finanšu slogu, kas citādi rastos, importējot nelielu minerālmēslojuma apjomu savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai,” tā N. Šmits. Viņš norāda, ka pašreizējā brīdī vienkārši nav ekselentu risinājumu, jo katram no tiem ir savi ieguvēji un zaudētāji.

“Situācija ir ļoti nokaitēta, jo Ungārijas un vēl vairāku ES dalībvalstu politikā rosina atcelt sankcijas Baltkrievijā ražotajiem minerālmēsliem, lai tādējādi kaut cik kompensētu to trūkumu un samazinātu to realizācijas cenas,” uz jautājumu, kādas runas attiecībā uz minerālmēsliem notiek kuluāros, atbild N. Šmits. Viņš gan neredzot iespēju, ka pašreizējos apstākļos Baltkrievijas izcelsmes minerālmēsli varētu parādīties ES dalībvalstu tirgū.

Amonija nitrāts no Uzbekistānas

Vidējā importa vērtība, eiro/t

Avots: Zemkopības ministrija

Izmaksu lēcieni pircēji var neakceptēt

“Tas, ka ikviens zemnieks importēs 50 tonnas minerālmēslu, lai nemaksātu CO₂ nodokli, maigi izsakoties, ir naivi,” ideju par maza apmēra minerālmēslu importēšanas risinājumu, nemaksājot CO₂ nodokli, vērtē R. Feldmanis. Viņš arī norāda, ka lielajās saimniecībās gadā patērē vairāk par 50 tonnām minerālmēslu un tām šāds risinājums nav piemērots. “Matemātiskā viss ir saprotami un vienkārši: ja minerālmēslu cenu CO₂ nodoklis sadārdzina par 52%, tad loģiski, ka lauksaimnieku izaudzētajai ražai arī jāmaksā dārgāk, vēl jo vairāk, ja arī dīzeļdegvielas cenas ir, maigi izsakoties, pakāpušās mēneša laikā par teju 45%, taču tas nozīmē, ka pārtika veikalos maksās dārgāk, bet, ja to saražos mazākos apjomos, tas jau var raisīt jautājumu par pārtikas pieejamību, un bads var no vēstures kļūt par skarbu realitāti nevis kaut kur Āfrikā, bet gan tepat,” situāciju skaidro R. Feldmanis. Vienlaikus viņš uzsver, ka situācija kļūst īpaši kritiska apstākļos, kad saimniecību izdevumi iepriekšējos gados nav kompensējušies ar atbilstošiem ieņēmumiem. Šādā situācijā vēl lielāks izmaksu pieaugums faktiski nozīmē strupceļu.

“Lauksaimniecības produktu cenas – gan eksporta tirgos, gan arī vietējā tirgū – neveidojas, balstoties uz Latvijas zemnieku faktiskajām izmaksām. Tās nosaka birža, kur cenu ietekmē virkne faktoru ārpus Latvijas robežām – klimatiskie apstākļi, augsnes auglība, pieejamais finansējums, ražošanas mērogs un citi ekonomiskie nosacījumi. Ja mūsu izmaksas aug, bet tirgus cenu diktē globāli apstākļi, tad konkurētspēja neizbēgami sarūk,” uzsver LLKA valdes priekšsēdētājs. Viņaprāt, bioloģiskās lauksaimniecības attīstība ir nozīmīgs un atbalstāms virziens, tomēr jāapzinās reālie laika un mēroga ierobežojumi. “Bioloģiskās lauksaimniecības īpatsvars Latvijā šobrīd ir salīdzinoši neliels, un, protams, tas var palielināties, taču šis process prasīs vismaz piecus, desmit vai pat divdesmit gadus, līdz bioloģiskā ražošana kļūs par būtisku lauksaimniecības sektora daļu,” uzsver R. Feldmanis. Viņš norāda, ka problēmas Latvijā zemkopībā ir šodien, nevis teorētiskā nākotnē.

“Šodien strauji pieaug izmaksas, un šodien Latvijas zemniekiem ir jāspēj ražot – no zemes radīt pārtiku. Bioloģiskā lauksaimniecība nereti saskaras arī ar mēroga izaicinājumiem – izšķirošs ir noieta tirgus, kur par bioloģisko produkciju ir gatavi maksāt visi pircēji, nevis tikai sabiedrības pārtikušākā daļa. Bez stabila un pietiekami plaša tirgus arī bioloģiskā ražošana nevar kļūt par ātru risinājumu pašreizējai krīzei,” uzsver LLKA valdes priekšsēdētājs. Viņš gan steidz piebilst, ka ar šīm superaugstajām minerālmēslu un arī degvielas cenām ir jautājums par lauksaimnieku konkurētspēju savu produkciju pārdot ārvalstu noieta tirgos.

“Ir bažas par to, ka Latvijā izaudzētos kviešus šoruden Tuvo Austrumu, Āfrikas un citu valstu tirgos spēsīm pārdot par tādu cenu, kurā būs iekalkulēta superaugstā minerālmēslu un dīzeļdegvielas cena, kāda diez vai būs konkurentiem no austru-

Viedoklis

Minerālmēslus lieto mazāk

Roberts Strīpnieks,

Lauksaimniecības pakapojumu kooperatīvās sabiedrības Latraps valdes priekšsēdētājs

Vērojam, ka pēdējos gados minerālmēslu lietošana Latvijā ir samazinājusies – patlaban saimniecības izmanto aptuveni 20% no vēlamo apjomu līmeņa. Ja cenas būtu izdevīgākas vai rocība lauksaimniekiem ļautu izvēlēties plašākus agronomiskus risinājumus, to redzētu arī graudu kvalitātes rādītājos. Šajā sezonā ir vērojams vēl aptuveni 20% papildmēslojuma iegādes samazinājums salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem. Parasti pavasarī cenas minerālmēsliem samazinājās, taču šogad situācija ir būtiski mainījusies – aug gāzes un degvielas cenas, sadārdzinās arī minerālmēslu cenas. Arī pieejamību ietekmē situācija Tuvajos Austrumos, kas rada papildu nenoteiktību tirgū. Daļa saimniecību minerālmēslus pirmajiem darbiem iegādājās laicīgi. Taču reģionos, kur rudens raža bija slikta, lēmums tika atlikts, un šīm saimniecībām sezonas darbu uzsākšana būs īpaši izaicinoša.

Turklāt Tuvo Austrumu krīze var izraisīt lavīnveida efektu, un sekas jutīsim vēl ilgi. Kad sākās karš Ukrainā, tas radīja graudu cenu lēcieni. Šobrīd izejvielu cenas turpina pieaugt, kamēr graudu cena paliek nemainīga vai pat samazinās. Tas padara lauksaimniecību par ļoti sarežģītu kalkulāciju – grūti prognozēt izdevumus pret potenciālajiem ieņēmumiem no graudu pārdošanas. Tādēļ ļoti ceram, ka graudu cenās sāksim ieraudzīt patiešās investīcijas, kādas nepieciešamas, lai tos izaudzētu.

Tā kā šogad saimniecības ekonomēs un nemēslos pietiekami, nākamajos gados varam saskarties ar zemākām ražām, nezāļu izplatības pieaugumu un kopumā samazinātu lauksaimnieku ekonomisko dzīvotspēju.

miem, kas jau nozīmēs tirgus zaudēšanu ar visām no tā izrietošajām sekām Latvijas laukiem un valstij kopumā,” tā R. Feldmanis. Viņaprāt, šādu situāciju nedrīkst pieļaut, un ikvienam lauksaimniekam, lēmumu gatavotājam un politisko lēmumu pieņēmējam ir jāpieliek pūles, lai šāds scenārijs neīstenojas, jo pretējā gadījumā zem āmura nonāks ne tikai daudzi lauksaimnieki, bet tas izaisīs kārtējo lielo pārdali, vienlaikus samazinās šīs nozares piensumu tautsaimniecībai, samaksāto nodokļu apmērus un arī apdzīvotību laukos, kur jau tāpat depopulācija ir sasniegusi augstu vilni. R. Feldmanis uzsver, ka krīzes apstākļos, kad vietējam kapitālam pietrūkst finanšu resursu, saimniecības un zeme nonāk to investoru rokās, kuriem kapitāls ir pieejams – nereti tie ir ārvalstu ieguldītāji.

“Zeme nav parasts aktīvs – tā ir nepārprotami valsts stratēģiskais resurss. Ja šādos apstākļos vietējie zemnieki tiek izspiesti no nozares, mēs riskējam zaudēt ne tikai ražotājus, bet arī kontroli pār vienu no būtiskākajiem valsts pamatresursiem,” brīdina LLKA valdes priekšsēdētājs. Viņš arī vērš uzmanību uz Poliju, kur šis valsts zemnieki aicina premjeru piešķirt subsīdijas degvielas un minerālmēslu iegādei, to pamatojot ar to, ka šobrīd cenas ir tik augstas, ka lauksaimniecība ir kļuvusi nerentabla bez valsts atbalsta – zemnieki nevar atļauties iegādāties degvielu pavasara lauku darbiem un mēslošanas līdzekļus, kā rezultātā ir draudi, ka lauki paliks neapsēti un nebūs ražas.